

ДЕЛ ОД ПОСЕТИТЕ НА ГРАДОВИ ВО СВЕТОТ ВО ПУБЛИКАЦИЈАТА „СВЕТОТ НА ДЛАНКА“ НА СЛАВЕ КАТИН

Беше работен ден кога ја преминавме македонско – албанската граница кај Кафасан и тргнавме по патот за Тирана, главниот град на Република Албанија, кој се наоѓа во средишниот дел од земјата. Населбата била основана во 1614 година од страна на Сулејман паша, а главен град на Албанија станал во 1920 година.

Патувањето беше интересно, бидејќи авторот на овие редови како секретар на Здружението на новинарите на Македонија, заедно со група новинари од бројни медиуми од Македонија за прв пат се најдоа на почвата на таа блиска, асепак, далечна земја. Целта на нашето патување во Албанија беше посета на Тирана, Корча и Мала Преспа.

Инаку, делот од Македонија познат како Мала Преспа, или Долна Преспа бил даден на Албанија по потпишувањето на Версајскиот „мировен“ договор во 1919 година. Со тој неправеден договор завршила поделбата на етничка Македонија меѓу новоформираните држави: Србија, Грција, Бугарија и Албанија за потоа да започне ерата на денационализација, присилна асимилација и иселување на македонскиот народ од своите вековни корени.

При нашата посета во Албанија бевме информирани дека реалниот број на етнички Македонци во таа соседна земја е оценет на околу 200.000 лица. Притоа треба да се потенцира дека Македонците во Албанија имаат поголема слобода и човекови права од Македонците во Грција и Бугарија, меѓутоа, сепак сè уште постојат бројни прекршувања на човековите права. Албанија го признава статусот на македонското етничко

малцинство. Уште од 1945 година во Мала Преспа започнала настава на мајчин македонски јазик во основното образование до петто одделение, образование за кое биле издадени учебници од страна на државата.

Се очекува дека правото на настава на својот мајчин јазик, во согласност со меѓународните стандарди, исто така, да биде продолжено со учениците од македонска етничка припадност и во другите делови на Албанија. Тоа значи дека Албанија во согласност со договорите за соработка во областа на образованието потпишани пред повеќе години се обврзува да воведат настава на македонски јазик во средното и во високото образование, односно на факултет.

Треба да се нагласи дека Македонците во Албанија имаат неколку организирани и активни здруженија и партијата „Македонска алијанса“, но можностите за политичка активност се мали, бидејќи државата не дава финансиска поддршка на нивните организации. Уште од 1993 година започнало да излегува првото периодично списание на македонски јазик, „Мир“, а потоа „Преспа“ и други, а има радио и телевизиска програма и на македонски јазик.

Меѓутоа, исто така, треба да се потенцира дека позицијата на етничките Македонци во Албанија е далеку од онаа на етничките Албанци во Македонија. Додека во Македонија етничките Албанци се и министри и пратеници во Собранието и нивната голема партија е коалициски владин партнер, Македонците во Албанија сè уште немаат можности за вистинско политичко учество. За жал, не постојат етнички македонски пратеници, а мал број од Македонците се застапени во институциите на државната власт и локалната самоуправа.

Кога се зборува за прашањето на статусот и положбата на етничките Албанци во Македонија и оние на етничките Македонци во Албанија, Македонија досега никогаш не инсистирала на реципроцитет, туку ги сметала правата на албанското малцинство како еден од клучните фактори на нејзината демократија. Но, мора да се разбере дека Тирана не може неограничено да го бара невозможното од Македонија, додека правата на етничките Македонци во Албанија остануваат под најелементарно ниво. И пописот, кој за жал не се спроведува во Република Македонија, а во Албанија и покрај тоа што се изврши со учество на европски и меѓународни институции, не го покажа вистинскиот етнички состав на населението во оваа земја.

Инаку, до Втората Светска војна судбината на македонскиот народ во основа била иста во сите делови на поделена и поробена Македонија. Врз македонското население се вршеле, а и денес во Бугарија и Елада (Грција) му се оспоруваат основните човечки права, и се врши асимилација, поделби и раселувања, но и духовно и физичко асимилирање. Од тие причини во некои краишта на етничка Македонија настанале крупни миграциски и етнички измени што имале катастрофални последици за македонското население.

По Втората Светска Војна и ослободувањето на дел од етничка Македонија, се водела посебна грижа за Македонците кои живееле во соседните земји и тие да се воспитуваат и образуваат на својот мајчин македонски јазик. Тоа било изразено особено во периодот од 1945 до 1948 година во Пиринска Македонија и во Албанија, каде постоеле македонски училишта, книжарници, библиотеки, фолклорни групи и други институции со сите македонски национални карактеристики и белези.

Треба да се нагласи дека веднаш по војната Албанија побарала од тогашната југословенска влада да испрати учители за настава по македонски јазик во подрачјата во кои живеело македонско население. Наставниот кадар, пред сè, бил потребен во селата Туминец, Пустец, Долна и Горна Горица, Глобочани, Шулини Зрновско, кои се наоѓаат во Мала Преспа, а припаѓаат во корчанскиот регион, како и воселата Врбники Церје во околицата Билиште, потоа во Лин, во поградечкиот регион и во други населени места.

Сите наставници – ентузијастички кои го ширеле, го обновувале, го чувале и го пренесувале македонскиот јазик, културата и традициите особено на младите генерации во Албанија одиграле важна, ако не и најзначајна улога во афирмирањето не само на македонскиот литературен јазик, туку и на македонскиот народ на своите корени и на Република Македонија во целина. Затоа, со право се вели дека наставниците по македонски јазик во Албанија и во Пиринска Македонија се значаен дел на мозаикот и темелот на литературниот македонски јазик, кој со својата кодификација станал еден од трите официјални јазици на тогашна НР Југославија уште од 1945 година.

Сето тоа се одвивало до периодот на Информбирото, кога сите учители по македонски јазик во Албанија биле отпуштени и вратени назад. Единствено учителот Никола Беровски останал во Албанија. Тој до својата смрт работел на ширењето на македонскиот јазик; напишал бројни учебници, граматика и други школки книги за Македончињата во Албанија, посветувајќи го својот работен век на неговиот мајчин јазик, кој се учел од прво до четврто одделение, а натамошното школување било на албански јазик.

За разлика од Грција и Бугарија, Албанија го признала постоењето на македонското национално малцинство на својата територија и немала негаторски однос кон македонската нација во целина. Тоа било видливо и од нејзините уставни и други прописи, со кои барем формално на Македонците им се дозволувало да ги остваруваат своите национални права. Меѓутоа, поради својата надворешна и внатрешна политика, Албанија во комунистичкиот режим не му дозволувала на македонското малцинство да комуницира со матичниот народ во Република Македонија. Затоа, со право се вели дека Македонците во Албанија биле разделени, но засекогаш останаа неодродени.

Се смета дека Благој Попов, како претседател на Извршниот совет на Собранието на СР Македонија, бил првиот државник кој официјално ја посетил Албанија во октомври 1980 година. Тоа била прва средба на висок претставник на тогашна Југославија со Македонците во Пустец и околните населби, кои по 32 години затвореност се сретнале со Македонец од слободна Македонија.

Во тој период и покрај тоа што било запишано во една декларација дека на Македонците им се „гарантира заштита и развој на националната култура и традиции, потребата на мајчиниот јазик и рамноправност во сите облици“. Меѓутоа, во суштина, Македонците во комунистичка Албанија не ги уживале ниту елементарните национални права. Тие биле изложени на интензивна денационализација, изолација и албанизација. Единствено во регионот на Мала Преспа, во селото Пустец, во првите одделенија на основното училиште наставата се изведувала на македонски мајчин јазик. Но, во повисоките одделенија, како и во средните и високите школи, македонскиот јазик воопшто не бил застапен, за разлика од застапеноста на албанскиот јазик во сите образовни институции во Република Македонија.

Според тогашните податоци во Долна Преспа се вели дека имало 10 села со околу 5.000 исклучително Македонци, дека појавата на маларични туберкулозни заболувања била искоренета, а смртноста на доенчињата намалена, дека биле освоени многу нови обработливи површини, изградени нови плантажи со овошје и лозја кои се наводнувале

и дека било развиено стопанството и риболовот. Се нагласува дека животниот стандард на луѓето во Долна Преспа бил на повисоко ниво, бидејќи во секое село имало електрично осветлување, водоводи поголем број нови куќи, потоа дека секое семејство имало радиоапарат, а секое село имало телевизор.

Во селото Пустец, пак, имало пошта, универзална продавница, сала за приредби, во која се одржувале и кино претстави, дека вработените во Кооперативата добивале плата по 10-12 лека дневно, дека секое семејство имало право на земја на која се садело зеленчук и лозја, што обезбедувало семејството да има вино и ракија за сопствени потреби.

Исто така, во документите се вели дека немало неписмени и дека покрај осумгодишното училиште во селото Пустец, во другите села имало четиригодишни училишта во кои наставата се изведувала на македонски јазик. Во училиштето работеле поголем број учители–Македонци, а само двајца биле Албанци. Исто така, во тој период од Мала Преспа имало 17 Македонци – студенти на разни факултети во Тирана и Корча и дека поголем број Македонци стекнале факултетско образование и како лекари, агрономи, економисти и правници нашле вработување во повеќе места во Албанија. Во Пустец, пак, имало болница која била нов објект и за селски прилики голема, на приземје и на кат, имало амбуланта со интерно, акушерско и стоматолошко одделение, како и аптека, а лекарите, сестрите, фармацевтите и другите вработени биле Македонци.

За Пустец и другите населби, не само локалните жители, туку и албанските раководители од Корча говореле дека таму живеело чисто македонско население и дека немало ниту еден Албанец. Меѓутоа, сите јавни информации, натписи и пароли, со исклучок на две – три пароли, биле испишани на албански јазик. Така, називот на селото бил променет од Пустецво „Ликенас“.

Меѓутоа, веројатно вистината е поинаква, бидејќи Македонците од Мала Преспа со децении очајнички се бореле да преживеат како земјоделци и сточари. Како лавови се грижеле за своите семејства да опстојат како Македонци и покрај тоа што нивните имиња биле поалбанчени. Тие се бореле да ги негуваат вредностите на националната самобитност на македонскиот народ. Накусо, останаа Македонци на својата земја и огниште, со свој мајчин македонски јазик, македонска култура, традиција, историја, македонски нишани...

Продолжува

Пишува: СЛАВЕ КАТИН □ □ □